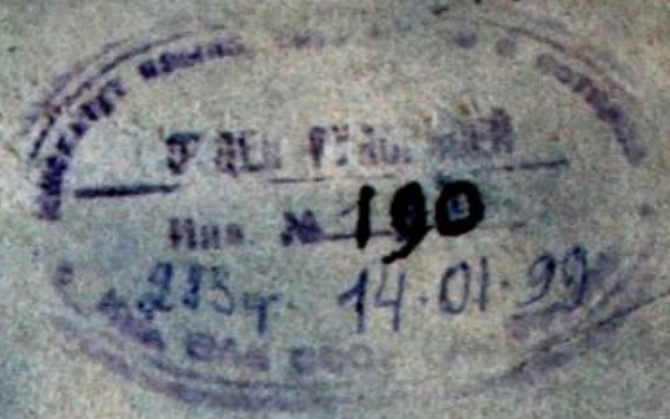

Атайыңар.

Казыбек

Маматимин уулу

КАЗАЛДАР

808080
808080
808080

1. О. Сооровов. Казыбек казалгы
(баш сөз) - 3-37 сс.
2. Казалдар - 38-273 сс.
3. Турумуктор - 274-280 сс.
4. Умметем берилген ада-
бидиттар - 281-283-сс.

Ташкент
Омор Сооровов
Январь 1999.

КАЗЫБЕК КАЗАЛЧЫ
(1901-1936)

Кыргыз адабиятына Токтогулдун туткун ырларынан кийинки абак ырларын кошкон, теги биз мектеп парталарынан тарта окуп, үйрөнүп, келген Токтогул, Тоголок Молдо, Барпы баштаган эл ырчыларынан өзгөчөлөнүп, эзүүчү таптын өкүлү катары бааланып, сөзгө илинбей, "унутулуп" келгендердин бири Казыбек казалчы Мамбетемин уулу болуп саналат. Тоталитаризмдин заманында, тандыры татаал, өмүрү трагедиялуу өтүп, каза болгондон кийин да демократиянын эркин шамалы жүргөнчө, ондогон жылдар бою атын атоого, ырын жарыя айтууга тыйуу салынып, атүгүл Мамлекеттик Коопсуздук комитетинин кызматкери, белгилүү котормочу жана сынчы Аман Токтогулов айткандай ошол Комитеттин бир топ адамдарына: "Отузунчу жылдарда Совет бийлигине каршы колуна курал алып күрөшкөн басмачы А. Жаамбаевдин бандасында активдүү роль ойногон Казыбек Мамбетеминовдун антисоветтик ырлары эл арасында таратыла баштаптыр, ошого жол бербөө керек, кимдер таратып жатат, алар менен сүйлөшүү керек"^I - деген милдет коюлуп, кол жазмаларын тинтиген, аны сактаган адамдардан тартып алып, өздөрүнө сурак жүргүзүлгөнүнө карабастан казалчынын орошон поэзиясынын орчундуу бөлүгү эл эсинде сакталып, айрым адамдардын дептерлеринде жазылып калыптыр. "Алтынды дат баспайт" дегендей Казыбек казалчыдай нукура таланттын мурастарын ондогон жылдар бою өз алдынча жыйнап жүргөн Болотбек Исабековдой "фанатиктер" да (жакшы мааниде) эл арасынан чыгаары закондуу көрүнүш эмеспи. Эмки милдет казалчынын мурастарын жалдон кошулган чөп-чарынан арылтып, үзүлгөнүн улап, бузулганын курап калайыкка кайрып берүүдө турат.

Казыбек Мамбетемин уулу топтолгон маалыматтар менен архивдик материалдардын бардыгында 1901-жылы туулгандыгы белгиленген. Атасынын ысмы болсо бирде Мамбетимин, Маматемин, бирде Мамбетемин болуп

У

жазылып жүрөт. Казыбек казалдарынын көп жерлеринде атасын "Макен" деп ызат менен кыскарта айтса, айрым учурларда "Имил"уулумун", "Исмаш уулумун" деп кеткен жерлери да бар:

1. "Атым молдо Казыбек,
Асы¹ Макен уулумун.

Ага-ини сенден ажырап,
Алсыздык тартып курудум."²

2. "Атамдын аты Мукамбет,
Имил уулу койдум кол.

Жараткандан мен болсом,
Жалгыз элем атадан"³

3. "Атамдын аты Макен,
Исмаш уулу койдум кол,

Жаратканда атадан,
Жалгыз элем мен болсом."⁴ ж.б.

Мындагы "Макен" деген Мамбетеминдин эркелете айтылган түрү экени түшүнүктүү, ал эми "Имил", "Исмаш" деген ысымдар кайдан чыкканы түшүнүксүз. Мүмкүн көчүрүп алган информаторлор ката жазышкандыр, же ~~информатор~~ уруу ичиндеги тобун билдирген лакап ат катары колдонулган ысым болушу да ыктымал. Бирок, ошого карабастан, Казыбек Мамбетеминдин жалгыз уулу экендиги баардык информациялык булактарда бирдей белгиленген.

Казыбек "Биринчи казалында":⁵

"Оболтон калбай катардан,

Акчубак деп атанган,

Ак дидаарың көрөрмүн,

Аман кайтсам сапардан,

Акчубактан тараган,

Аз Жабыке уругум

Атым молдо Казыбек,

Агайын сенден ажырап

Айыулык тартып курудум"⁶ - деп, черик элинин ичин-

деги акчубак уругунун жабыкка деген тобунда туулгандыгын айтат. Бул Ат-Башы районуна караштуу Пограничник колхозундагы Келтебек деген жерде болот. Жогорку ыр түрмөгүндө айтылган фактылар башка информаторлордун жазып өткөргөн материалдарында да башка вариацияларда кайталанып отурат? Демек, жогоруда айтылгандарды жыйынтыктап келип Казыбек Мамбетемин уулу 1901-жылы азыркы администрациялык бөлүштүрүү боюнча Нарын ^{областындагы} ~~өөдөндөгү~~ Ат-Башы районуна караштуу Келтебек деген жерде, черик элиндеги акчубак уругунун жабыкка деген тобунда туулган деп айтканыбыз туура болот.

Казыбектин атасы Мамбетеминдин төрөлгөндөгү аты Күчүк болот, кийин уялып, ак боз бээ союп, Мамбетемин деген ысымга көчүп алат. 1921-жылы Орунбофрго айдалган 44 манаптын ичинде эки аялы, уулу Казыбек келини Зуурабүлөр менен кошо кеткенине караганда Мамбетемин Ат-Башылык бай, манаптардын ичиндеги төртөөнүн бири экендиги (Ат-Башыдан төртөө айдалган) көрүнүп турат. Аны казалчы өзү да

"Алты атадан тараган,

Акчубак сизге караган"⁸ - деп алты атадан тараган

бир урук элдин башында турганын айтат. Демек, Казыбек эл башы,

"Айыкпаган чер болсо,

Акыл тапкан арадан.

Алсыз-начар, дарттуунун

Ажатына жараган,

Баарлашкан журт үчүн,

Байдасын бирдей санаган,

Бас санаган душманга,

Катарлуу эпкин самаган,